

DAGENS FRÅGOR

Ett språkproblem i Finland

Finland ställs i en nära framtid inför ett språkproblem som till sin natur är lokalt men likväl tilldrar sig intresse på grund av de omständigheter som förknippas med det. Språklagstiftningen i landet stadgar att dess kommuner i fråga om den kommunala administrationen räknas som tvåspråkiga om den språkliga minoriteten, svensk eller finsk, uppgår till minst 10%. För att undgå en pendling mellan officiell tvåspråkighet och enspråkighet har det dock stadgats att en enspråkig kommun blir tvåspråkig först när minoriteten har vuxit till 12% och en tvåspråkig blir enspråkig först när minoriteten har nedgått till 8%.

Det anses inte uteslutet att den allmänna folkräkning, som företogs vid årsskiftet, kan ge resultatet att Åbo stad har under 8% svenskar och därför bör få en enspråkigt finsk kommunalförvaltning.

En sådan tänkbar utveckling har väckt stark oro bland Finlands svenskar. Förändringen betydde att omkring 10 000 svenskar i Åbo inte mera hade rätt att använda sitt modersmål och landets andra nationalspråk vid kontakt med de kommunala myndigheterna. Det oberättigade i ett sådant stadgande framträder, om man observerar att på mindre orter mycket mindre minoriteter, både svenska och finska, åtnjuter ohotade språkliga rättigheter. Detta beror på att lagens stadganden endast utgår från de procentuella andelarna av kommunens befolkning, inte från de absoluta ta-

len. Därav kommer det sig att t. ex. 600 finnar i Ekenäs har och säkert kommer att få bevara de rättigheter för sitt språk, som svenskarna i Åbo nu riskerar att mista och att 700 finnar i Kaskö har och kommer att få behålla betydligt större rättigheter för sitt språk. Till saken hör även att tvåspråkigheten i Åbo inte hotas på grund av en minskning av antalet svenskar utan på grund av den starka finska inflyttningen. Lagens konstruktion gör det faktiskt möjligt att t. o. m. en växande minoritet kan berövas sina språkliga rättigheter, om blott majoriteten i proportion till minoriteten tillväxer mycket kraftigare.

En viktig omständighet är att Åbo stads språkliga ställning ingalunda enbart berör stadsborna där. Åbo är den enda staden och den naturliga centralorten för den vidsträckta åboländska skärgården, som till större delen bebos av svenskar, sammanlagt omkring 25 000. För svenska landsbor, som i många fall inte alls kan finska, kan det uppstå svåra situationer om administrationen i Åbo förfinskas med de konsekvenser som detta för med sig t. ex. i fråga om domstolarnas språk.

När den nu gällande språklagen skrevs, räknade ingen med en sådan folkökning i städerna, som de senaste årtiondena har uppvisat. Då låg det inte nära till hands att en inflyttning definitivt kunde omvälva språkförhållandena i de tre städer, som utgör de svenska fastlandsbygdernas centralorter Helsingfors, Åbo och Vasa — Åland intar ju en särställning för sig. Det oaktat ansågs det då motiverat

att för dessa tre städers vidkommande stadga ett undantag. Deras tvåspråkighet borde bestå även om de för övriga kommuner stadgade procent-satserna underskreds. Under äktfinsketens stormperiod på 1930-talet ströks denna begränsning. Ändringen har inte tidigare fått praktisk betydelse men hotar nu att få det.

Från finlandssvensk sida har man därför inlämnat en riksdagsmotion om en sådan ändring av språklagen, att det tidigare stadgade undantaget borde återinföras. Motionen har ännu inte hunnit komma till behandling i riksdagen utan ligger i utskott. Där emot har en regeringsproposition bebådats, men dess utformning är inte bekant då detta skrivs. Medan den finlandssvenska pressen har ägnat dessa initiativ mycken uppmärksamhet, har den finska pressen visserligen inte visat någon markerad avoghet mot det men inte heller något bredare positivt intresse. Först på senare tid har åtskilliga finska tidningar tagit upp problemet till behandling och därvid visat en erkännansvärd förståelse för de svenska önskemålen. Inte minst fäster man sig vid den positiva inställningen hos lärare och studenter vid Åbo finska universitet. Liksom akademiska kretsar gick i spetsen, när 1930-talets språkstrid under intrycket av vinterkrigets patriotiska samling ersattes med en allt mera påtaglig språkfred, synes de även nu gå i spetsen, när det gäller att föra den ömsesidiga förståelsens talan.

Oss i Sverige kan denna frågas utveckling inte undgå att intressera. Åbo har alltid varit Finlands port mot väster och särskilt mot Sverige. Frågan om de lokala språkförhållandena kan ha en viss praktisk betydelse för den del av turisterna från Sverige, som väljer vägen över Åbo — de svenska turisterna dominerar som bekant Fin-

lands turiststatistik. Viktigare är dock Åbos roll som en andlig brygga mellan Sverige och Finland. En utveckling, som just där ställde bruket av svenska språket på avskrivning, vore beklaglig med tanke på den ömsesidiga strävan att närma de två länderna till varandra. Ett riksdagsbeslut, som lät den betydande svenska befolkningsgruppen i Åbo bevara sina språkliga rättigheter, kunde inte undgå att väcka ett positivt eko i Sverige och uppfattas som ett nytt tecken på den nordiska samhörighetskänsla, som vi var på sitt håll strävar att befästa.

Gatans parlament

Den stämning av idyll och allmänt jubel som syntes prägla Belgien vid kung Baudouins så länge efterlängtrade bröllop bröts som bekant dramatiskt och brutalt av de ytterst allvarliga strejkoroligheter som i december och januari skakat landet. I och för sig är sådana intermezzon olyckligtvis icke sällsynta i Belgien. Bekymmersamma ekonomiska förhållanden, framförallt gällande de för landets näringsliv så väsentliga kolgruvorna, har länge medfört friktion och irritation på arbetsmarknaden. I Belgien tenderar sådana problem lätt att skärpas på grund av den alltid aktuella bakgrunden av konflikten mellan landets två nationaliteter, valloner och flamländare, en konflikt som till stor del, om också icke tillnärmelsevis så fullständigt som stundom antydes, sammanfaller med den konfessionella motsatsen mellan »kattoliker» och »socialister», för att använda den gängse terminologien.

Den senaste tidens strejkaktioner har emellertid icke haft karaktären av stridsåtgärder mot arbetsgivarparten. De har som bekant riktat sig mot den liberal-katolska regeringen Eyskens' omfattande förslag till fullmaktslagar för en rekonstruktion av landets eko-

nomiska liv, den s. k. *loi unique*. I varje fall har den ansvariga socialistiska ledningen — det katolska fackförbundet har vägrat att ansluta sig till aktionen — bestämt hävdad, att striden icke haft vidare syften än så — även om detta ur parlamentarisk och demokratisk synpunkt får sägas vara allvarligt nog. I stridens hetta har emellertid tämligen öppet förekommit ett vida hotfullare språk: strejken syftade, antyddes det, icke endast till att avvisa en bestämd proposition, i själva verket vore det dessutom fråga om intet mindre än att framtvinga en omfattande socialisering av väsentliga sektorer av det belgiska näringslivet.

Striden om *loi unique* är otvivelaktigt belgarnas egen sak. En utomstående kan konstatera, att den till sina mest betydelsefulla delar, det radikala besparingsprogrammet för statsutgifterna, åtgärderna för en struktursanering av gruvindustrin, effektivisering av det erkänt otillfredsställande beskattningssystemet m. m., uppenbarligen innebär ett accepterande av den smärtsamma omställningsprocess som Belgien efter förlusten av Kongo, oavsett vilken regering som ansvarat för landets styrelse, skulle ha blivit tvingad till. Lika självklart är att den energiska socialistiska oppositionen i det belgiska parlamentet rimligen från sina utgångspunkter måste finna åtskilligt att angripa i ett så drastiskt och omfattande lagverk, gällande flera av landets centrala ekonomiska problem.

Det betänkliga är emellertid, att denna självklara opposition icke framförts på det enda i en demokrati tillbörliga sättet — genom parlamentet. Socialisterna har för sin del inte velat åtnöja sig med de möjligheter till motstånd den parlamentariska demokratin erbjuder. Strejkerna har varit det väsentliga vapnet; demonstrationer med åtföljande våldsamma oroligheter

har också spelat en framträdande roll; icke ens rena sabotageaktioner, i vissa fall med allvarliga olyckor som följd har saknats.

Vid sådant förhållande framstår det som oroande att den svenska Landsorganisationen ansett sig böra understödja de strejkande i Belgien genom ett räntefritt lån på 250 000 kr. Det måste understrykas att fråga här inte är om arbetarrörelsens internationella solidaritet i den fackliga kampen. Det gäller att engagera sig i en inrikespolitisk strid, icke i en arbetsmarknads-konflikt. Det gäller att ta ställning till förmån för en rörelse som bokstavligen meriterat sig för beteckningen gatans parlament. Man vill i det längsta hoppas att den olyckliga åtgärden föranletts av enkel omdömeslöshet, möjligen understödd av den omständigheten att Fria Fackförningsinternationalen, vars ordförande heter Arne Geijer, har sitt säte i Bryssel. För rätt många år sedan hördes även hos oss hotfullt tal om att det efter eventuellt regeringsskifte nog minsann skulle visa sig »att det inte går att regera Sverige mot arbetarrörelsen». En längre tid har vi lyckligtvis varit förskonade från sådant prat. Det olyckliga ingripandet i den belgiska konflikten visar att det dessvärre synes finna anledning att efterlysa en precisering av den svenska fackföringsrörelsens uppfattning om sin egen lojalitet mot demokratiens spelregler. Anser man att det i ett fritt land är rimligt att gripa till strejk och sabotage för att hindra antagandet av en proposition som av en laglig, på klar majoritet stödd regering framläggas till antagande eller förkastande av ett fritt, demokratiskt, lagligen valt parlament? Kan man tänka sig att även i Sverige slå in på den utomparlamentariska vägen — om den i något läge skulle visa sig genare? Eller tar man avstånd från utomparlamentarisk

aktion — och erkänner att den belgiska affären var en beklaglig lapsus?

Herr Edenmans kulturstat

Ecklesiastikdepartementets anslagskrav här under de senaste tio åren nära nog fyrdubblats och passerar i år 2-miljardersstrecket. Det är enbart glädjande att staten satsar alltmera på kultur och utbildning; här finns också rika möjligheter att reparera tidigare försummelser. Denna strävan att rusta upp kulturstaten är för övrigt inte särskilt utmärkande för vårt svenska folkhem utan har gjort sig gällande hela världen över under 1950-talets välfärdsutveckling.

Årets starka ökning av kulturanslaget — 292 miljoner kronor — verkar vid första anblicken imponerande, men tyvärr visar sig större delen av summan — hela 230 miljoner — bero på automatiska utgiftshöjningar. Av de återstående 62 miljonerna går 22 miljoner kronor till avskrivning av statsgaranterade studielån. I stället för att bevilja skattelättnader åt studieskulder har regeringen nu valt att låta staten betala en fjärdedel av varje studielån — det är som Svenska Dagbladet påpekar en åtgärd, som innebär en direkt uppmuntran till ökad skuldsättning.

Den återstående, relativt blygsamma ökningen av kulturstaten medger inte några större förändringar utöver de redan tidigare fattade principbesluten

om skol- och universitetsreformerna. De stora klassavdelningarna vid folkskolor och läroverk kommer att bestå, trots att en minskning av de tungarbete klasserna tidigare ställts i utsikt av ecklesiastikministern och väl får anses som ett av skolans angelägnaste önskemål för att disciplinförhållandena skall bli någorlunda drägliga och utbildningen ändamålsenlig.

I fråga om universiteten uppmärksammar man med häpnad herr Edenmans uttalande i statsverkspropositionen, att de högre utbildningsanstaltens krav — vad gäller standardförbättringar — »ofta går långt utöver vad som kan anses realistiskt». Med detta mycket generella omdöme avvisar han en lång rad önskemål från universitetens sida om ökning av antalet forskartjänster. De högre befattningar, som föreslås, gäller nästan uteslutande de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga sektorerna. I de rent humanistiska ämnena inrättas inte en enda ny professur eller docentur. Årets kulturstat ger ett nytt bevis på herr Edenmans brist på intresse för den humanistiska forskningen. Också de teologiska fakulteterna behandlas utomordentligt snävt och deras önskemål om nya forskartjänster avslås utan kommentarer. Herr Edenman borde visa större omvårdnad om den del av sin förvaltning, som gäller de kyrkliga ärendena och som en gång var de centrala i ecklesiastikstaten.